

A „LÁBJEGYZETEK” ELSŐ KÉT ÉVTIZEDE SZÁMOK, SZERZŐK, TENDENCIÁK

PERECZ LÁSZLÓ

„All of Western philosophy is but a footnote to Plato.” (Whitehead)

Konferenciasorozatunk húsz éves lett. A *Lábjegyzetek Platónhoz* – címében Whitehead híres frázisát idéző – sorozatának első, az erénnyel foglalkozó kötete 2003-ban, legfrissebb, a felelősséget tárgyaló kötete pedig 2023-ban jelent meg. A sorozat köteteinek több száz tanulmánya – ez az összességében több ezer oldalnyi szöveg – most alkalmat teremt rá, hogy megkíséreljünk áttekintést adni a vállalkozásról.

Kísérletünk indoklásoképpen három előzetes megfontolást terjesztünk elő.

Az első, hogy ez a két évtized immár önálló tanulmányozásra érdemes korszaknak nevezhető. Idei konferenciánk hallgatói között lehetnek olyanok, akik húsz évvel ezelőtt, amikor itt először összejöttünk, még nem is éltek. Ez könnyen beláthatóan fölveti a szükségét, hogy vegyünk egy mély levegőt, olvassuk át a kötetsorozat tanulmányait, és röpké szemlét tartva fölöttük, összefoglalóan számoljunk be erről a magunk teremtette hagyományról.

A második, hogy ennek a kötetsorozatnak, túlzás nélkül lehet így fogalmazni, roppant filozófiatörténeti jelentősége van. Társaságunk, a Magyar Filozófiai Társaság, ugye, a múlt század elején alakul meg, hosszú története pedig két, nagyságrendileg azonos szakaszra oszlik. Az első 1901-től 1947-ig tart, a második, négy évtizedes kényszerszünet után, 1987-ben kezdődik, és egészen máig ível. Ennek a két szakasznak a teljesítményeit összevetve egymással, megállapítható, hogy az első korszak intézményrendszere általában jelentősebb eredményeket tud fölmutatni. Így a folyóiratkiadás tekintetében a *Magyar Filozófiai Társaság Közleményei* (1901–1914), illetve különösen az *Athenaeum* (ez az 1892-ban induló orgánus 1915-től egészen a megszűnésig, 1947-ig lesz a Társaság folyóirata) kétségtelenül jelentősebb lapnak számítanak, mint az alig másfél évtizedet megérő és kizárólag a társasági működés szolgálatát magára vállaló *MFT-Hírek* (1994–2009). Az ismeretterjesztő vitasorozatok tekintetében hasonlóképpen, a harmincas évek végétől a negyvenes éve derekáig ívelő, egyfelől a filozófia nagy történeti rendszereit áttekintő, másfelől a kortársi filozófia szisztematikus panorámáját megrajzoló vitasorozatok (1938–1943) nyilvánvalóan jelentősebb kezdeményezések, mint az alig két és fél évet megélő „Kontra-poszt” rendezvényei (2020–2022). Ez a tendencia egyetlen intézményes vállalkozás esetében nem érvényesül csupán: a kiadványsorozatok tekintetében az „új” Társaság éppen jelentősebb eredményeket

mutat föl, mint a „régí.” A „régí” Társaság legjelentősebb önálló kiadványsorozata, a *A Magyar Filozófiai Társaság könyvtára* mindössze kilenc kötetet ér meg – szerepel közöttük disszertáció, monográfia, klasszikus mű fordítása és kézikönyv –, ez a kilenc kötet ráadásul időben hosszú periódus alatt tud csak kijönni: az első 1917-ben, az utolsó 1944-ben lát napvilágot. Az „új” Társaság sorozata, a *Lábjegyzetek...* ehhez képest, íme, immár két évtizede folyamatosan, évről évre új kötetekkel jelentkező gyűjteménynek bizonyul.

A harmadik, hogy a vállalkozás egyetemes kulturális tekintetben is egyedülállónak mondható. A posztkommunista átmenet teljes kulturális szcénájában általában sem igen tudnánk hasonlóan sikeres, gyorsan meggyökeresedő és máig fennmaradó kísérletet említeni. A *Lábjegyzetek...* elegánsan tervezett sorozata köteteinek sikerül egységes formátumban megmaradnia; azonos betűtípussal szedett és ugyanazzal a borítógrafikával illusztrált darabjai csupán a kötetek évről évre tudatosan változtatott színében módosulnak. A kötet-szerkesztés hasonlóképp következetesen azonos marad: az előadásszövegek tematikus blokkokba vannak csoportosítva, a blokkok címét pedig rendre mindig a kötetben tárgyalt fogalomhoz vagy problémához kapcsolódó – többnyire Platón-dialógusokból vett – idézetek adják. A két évtized folyamán a szerkesztői koncepció két ponton módosul csupán: a közölt tanulmányok eredetileg meglehetősen szigorú hivatkozási paradigmája fokozatosan enyhülni látszik, illetve 2016-ban megjelent 14. kötettől föltűnnek a szerzők nacionáléját, kutatási területét és publikációit bemutató kiséletrajzok. Mindenesetre, ismételjük, a *Lábjegyzetek...* kötetsorozatával, úgy tűnik, nem vetekedhet semmilyen más hasonló irodalmi vagy tudományos vállalkozás.

Jelen kísérletünk pillanatfelvételt készít: a húsz év anyagát egységes korpuszként fölfogva tekinti át. Nem nyújt tehát sajátképpen történeti összefoglalást: nem vállalkozik rá, hogy esetleges változási tendenciákat próbáljon fölismerni a két évtized tanulmánysorozatában. Nyilvánvaló pedig – ez minden szakmabeli számára világos –, hogy ebben a két évtizedben a hazai filozófia művelésének intézményes föltételei számottevően romlanak. Ennek a történeti szakasznak a kezdetén, az ezredfordulót közvetlenül követően – 2003-ban – még határozottan érződik a hazai filozófiának a politikai rendszerváltást kísérő reneszánsza, a végén, az új évezred harmadik évtizedének a közepére – 2023-ra – ez a reneszánsz már gyakorlatilag nyomtalanul eltűnik. A filozófiára irányuló primer „társadalmi megrendelés” megszűnik: míg a jogállami rendszerváltás alapvetően filozófiai alapokra támaszkodik – a tág értelemben vett liberális politikai filozófia áll a háttérben –, addig a jogállami rendszerváltás eredményeit fölszámoló új kurzus kifejezetten filozófiaellenesnek mondható: saját berendezkedését éppen nem valamiféle filozófiával igyekszik legitimálni; erre a célra historizáló történeti érveket alkalmaz és az irodalmi hagyomány antimodern

irányú áthangszerelésével kísérletezik. A filozófiát ilyenformán nem csupán a történeti humántudományok általános legitimációvesztése hozza nehéz helyzetbe: kifejezetten a bölcséletet érő támadássorozat is sújtja. Ennek két leg súlyosabb megnyilvánulása szintén ismert. Az egyik, „odafönt”, a filozófiai elit régióiban a vezető hazai filozófusok ellen indított 2011-es kormányzati – egyszerre ideológiai, politikai és jogi – támadássorozat, a másik, „odalent”, az oktatásban a bölcsészkarok alapszakos filozófia szakképzésének fõlszámolása, és a filozófiának a „szabad bölcsészet” keretei közé számûzése. Ismételjük, jelen kísérletünkben a kötetssorozat közleményeiben nem kísérreljük meg kimutatni – ez minden bizonnyal lehetetlen is volna – ezeknek a kedvezõtlen folyamatoknak az esetleges megnyilvánulásait.

Gondolatmenetünket három egységre tagoljuk. Elõbb néhány számadatot veszünk sorra: áttekintve a sorozat köteteit, megnézzük, összesen hány tanulmányról van szó, illetve a vállalkozás mindösszesen hány oldalra rûg. Majd a kötetssorozat szerzõi felé fordulunk: a leggyakrabban szereplõ szerzõktõl visszafelé haladva a mindössze csak egyetlen tanulmánnyal jelentkező szerzõkig eljutva, valamennyi szerzõt fõlsoroljuk, a leggyakrabban szereplõ, illetve valamilyen szempontból fontosabbnak tûnõ szerzõkrõl pedig külön is megemlékezünk. Végül a tanulmányokból kirajzolódó tendenciákat vizsgáljuk meg: a két legszembevetendõbb tendenciát részletesebben is jellemezzük.

SZÁMOK

Bevezetésként, íme, tehát a kötetek adatai.

1. *Az erény* (2003) (Szerk.: Dékány András–Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Librarius.
- 2–3. *A bûn* (2004) (Szerk.: Dékány András–Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Librarius.
4. *A barátság* (2005) (Szerk.: Dékány András–Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Librarius.
5. *A lelkiismeret* (2006) (Szerk.: Dékány András–Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Librarius.
6. *A gyûlölet* (2008) (Szerk.: Dékány András–Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság.
7. *Az igazságosság* (2009) (Szerk.: Dékány András–Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság.
8. *A szabadság* (2010) (Szerk.: Laczkó Sándor–Gyenge Zoltán), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.

9. *Az akarat* (2011) (Szerk.: Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.
 10. *Az ész* (2012) (Szerk.: Laczkó Sándor–Faragó Emese), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.
 11. *A szerelem* (2013) (Szerk.: Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – SZTE BTK Filozófia Tanszék – Státus Kiadó.
 12. *A hazugság* (2014) (Szerk.: Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.
 13. *A bizalom* (2015) (Szerk.: Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.
 14. *Az agresszió* (2016) (Szerk.: Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.
 15. *Az emlékezet* (2017) (Szerk.: Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.
 16. *Az idegen* (2018) (Szerk.: Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.
 17. *A polisz* (2019) (Szerk.: Daróczi Enikő–Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.
 18. *Az identitás* (2020) (Szerk.: Daróczi Enikő–Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.
 19. *A vita: Heller Ágnes emlékére* (2022) (Szerk.: Daróczi Enikő–Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.
 20. *A felelősség* (2023) (Szerk.: Daróczi Enikő–Laczkó Sándor), Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.
- Heller Ágnes: *Filozófiai lábjegyzetek* (2020) (Szerk.: Daróczi Enikő–Laczkó Sándor–Weiss János) [Előszó: Laczkó Sándor, nekrológ: Boros Gábor, I. utószó: Gyenge Zoltán, II. utószó: Weiss János], Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság – Státus Kiadó.

A fõlsorolást értékelve, bevezetésként két általános megjegyzést teszünk.

Az egyik, hogy az itt szereplõ elsõ, *Az erény* alcímû, 2003-as kötet valójában a második konferencia anyagát bocsátja közre. A legelsõ konferenciára egy évvel korábban, 2002-ben kerül sor; ennek a szeretet témáját körüljáró konferenciának a tanulmányai azonban nem jelennek meg nyomtatásban. A *bűn* alcímû 2004-es rendezvény a konferenciasorozat harmadik állomása tehát, az ott elhangzott előadások anyaga mégis a könyvsorozat 2–3. kötete-ként jelenik meg; ezzel a szervezők mintegy szinkronba hozzák a konferencia- és könyvsorozat sorszámozását.

A másik, hogy 2020-ban a sorozat különkiadványaként jelenik meg Heller Ágnes konferenciaelőadásainak gyűjteménye. Az egy évvel korábban elhunyt Heller valóban a konferenciák meghatározó résztvevője: nem csupán előadásai-val, hanem a vitákon való élénk részvételével is a rendezvények emblematikus alakjának számít. Az elegáns kis kötet itt elhangzott valamennyi – összesen hét – előadását újraközli, kiegészítésképpen pedig négy írást csatol hozzájuk: Laczkó Sándor közvetlenül Heller konferenciaszerepléseit idézi föl, Boros Gábor finom nekrológgal jelentkezik, Gyenge Zoltán átfogóan tárgyalja Heller és szegedi filozófia tanszék kapcsolatát, Weiss János pedig, elhelyezve azokat a helleri életműben, részletekbe menően kanonizálja a kötet előadásait.

A kötetsorozat társkiadói, a Magyar Filozófiai Társaságtól a Librariuson keresztül a Státus Kiadóig, az évek során többször is változnak: egyetlen kiadó marad csupán állandó – a kifejezetten a szegedi tanszék kiadványainak támogatására létrehozott Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány. Hasonlóképpen, a föltüntetett szerkesztők szintén többen vannak, Daróczi Enikőtől és Dékány Andrástól Faragó Emeséig és Gyenge Zoltánig sokak neve szerepel itt: a sorozat tényleges szerkesztője azonban nyilvánvalóan Laczkó Sándor, akinek a neve vagy társszerkesztőként vagy egyedüli szerkesztőként mindig föl van tüntetve, és aki nem csupán az évről évre sorra kerülő konferenciák megszervezésében vállal meghatározó szerepet, hanem a kötetsorozat gondozását is a maga mélyen személyes ügyének – egzisztenciális feladatának – tekinti.

A következő táblázat sorrendben tünteti föl az egyes kötetek tanulmányainak számát és a kötetek oldalszámát.

	A tanulmányok száma	Oldalszám
1. kötet	30	330
2–3. kötet	42	428
4. kötet	30	348
5. kötet	33	428

6. kötet	26	316
7. kötet	27	330
8. kötet	26	322
9. kötet	28	406
10. kötet	28	350
11. kötet	29	394
12. kötet	37	534
13. kötet	30	380
14. kötet	33	485
15. kötet	31	439
16. kötet	32	453
17. kötet	26	371
18. kötet	35	483
19. kötet	37	445
20. kötet	33	451
Heller Ágnes: <i>Filozófiai lábjegyzetek</i>	7 + 4	125

Ez összesen 593 tanulmány 7693 oldalon; a különkiadványként csatlakozó Heller-kötetet – a maga 7 plusz 4 tanulmányával és 125 oldalával – is figyelembe véve mindösszesen 604 tanulmány 7818 oldalon.

Ekkora korpusz részletesebb érdemi-tartalmi vizsgálatára nem próbálunk vállalkozni; megfigyeléseink alapvetően kvantitatív jellegűek maradnak.

SZERZŐK

Ami a tanulmányok szerzőit illeti, itt alig tehetünk többet, minthogy névsorolvasást tartunk. Sorrendbe szedjük tehát, kik szerepelnek tehát a leggyakrabban a sorozat szerzői között.

A húsz kötet közül a leggyakrabban, összesen tizennyolc kötetben ketten szerepelnek – ők ketten tehát „eredményhirdetésünk” első-második helyezettjei –: Garaczi Imre és Mester Béla. Tiszteletre méltó teljesítményük mögött azonban nyilvánvalóan egymástól eltérő konferenciaszereplési stratégia húzódik meg. Garaczi, szövegeiből kiolvashatóan, egyfajta „társasági filozófiát” művel. Előadásában nem tesz mást, mint nyilvánosan elgondolkodik a szervezők

megadta témáról-problémáról, szereplései pedig mintegy utólag képezik meg érdeklődésének csomópontjait, egyfelől a gazdaságetikát, másfelől a geopolitika problémahalmazát. Mester, úgy tűnik, ellenkezőleg, mindig a maga kutatási területei, a 19. századi magyar filozófiája – tágabban a magyar régiség bölcsellete – meg a kora újkori politikai filozófia felől indul el, mindig ezeknek a problémáit igyekszik összekapcsolni a konferencia aktuális hívószavával. Garaczi tárgyhoz kötöttebb stratégiájával szemben Mester egyfajta flexibilis stratégiát érvényesít tehát.

Tizenhét kötetben szerepel – harmadik helyezettünk tehát – Valastyán Tamás. Ő a maga németes műveltségét és esztétikai-irodalmi érdeklődését viszi bele az előadásszövegeibe: ír Hölderlinről, Novalisról, Nietzsche-ről, szentel tanulmányt kortársi hazai bölcseleőknek – összeveti Márkus György és Vajda Mihály gondolkodását, beszél Heller Ágnes felelősségfogalmáról –, elgondolkozik a Borbély Szilárd-drámák olvashatóságának és játszhatóságának föltételeiről.

Tizenhat kötetben tűnik föl Gyenge Zoltán és Weiss János: ők tehát képletbeli sorrendünk negyedik-ötödik helyezettjei. Egy-egy ciklusban mindketten társaságunk elnökei, a konferenciasorozat meghatározó szerzői; az utolsó szereplők, akiket jelen keretek között most külön is méltatni tudunk. Teljesítményükben az a figyelemre méltó, hogy noha konferenciaszerepléseikkel természetesen mindketten saját munkásságukat építik, itteni szövegeikben ugyanakkor valahogy azok határait is feszegetni kezdik. Gyenge elsősorban műfajilag, Weiss pedig tematikailag. Gyenge itteni előadásszövegei olyan esszék, amelyek fokozatosan egyre inkább kifejezetten a szépírás felé közelítenek. Témájukat tekintve sokféle, így-úgy mindig a konferencia kijelölt fogalmához lazábban illeszkedő írásai láthatóan igyekeznek elszakadni a szakmaként művelt filozófiától: szerzőjük észrevehetően lubickol a konferencia kínálta lehetőségben, hogy most kivételesen nem szakmai szöveget kell előállítania. Weiss tanulmányai ezzel szemben témaválasztásukkal jelzik a határok feszegetését. Noha a szerzői érdeklődésének centrumában álló szereplők itt is föltűnnek – szól tanulmány tehát Kantról, Schellingről, Hegelről vagy Adornóról –, több írás is a maga egzisztenciális problémáit látszik megszólaltatni: a middle-life crisis filozófiájáról szóló – alcímében egy megírandó tanulmány töredékeit nyújtó – vagy a kisebbségi identitástudat konstrukcióit tárgyaló írásába gyaníthatóan valahogy önmagát is sikerül beletitkolnia.

Tizenöt kötetben szerepel Kiss Endre és Losonc Alpár, tizenháromban Tóth I. János és Veress Károly (előbbi kétszer is társszerzővel), tizenegyben pedig Balázs Gábor, Gábor György (egy-egy alkalommal Balázs is, Gábor is társszerzővel), Kovács Gábor és Ungvári-Zrínyi Imre. Balázs előadásai a judaisztika fokozatosan erősödő témáját hozzák be a konferenciasorozatba – az ő

szereplései nyomán lesz az összejöveteleknek gyakori tárgya a zsidó történelem, vallástörténet és filozófia –, Gábor pedig a sorozat meghatározó szereplőjének számít: részben a judaisztikai, részben a „képfilozófiái” előadásai-val hasonlóképpen meghatározó szerzőnek mondható.

Tíz kötet szereplője Egyed Péter és Loboczky János, kilencé Hankovszky Tamás – ő figyelemre méltó módon, a klasszikusok hagyatékának kimeríthetlenségét demonstrálva, minden alkalommal Fichtéről beszél – és Csejtei Dezső (kivétel nélkül mindig társszerzővel, Juhász Anikóval), nyolcé pedig Boros Gábor, Gelenczey-Miháltz Alirán, Kissné Novák Éva, Krémer Sándor és Máté Zsuzsanna (ő egy ízben társszerzővel).

Hét kötet szerzője Balogh László Levente, Fehér M. István, Heller Ágnes, Schmal Dániel, Szendi István, Tánczos Péter és Ullmann Tamás. Itt alkalmunk nyílik rá, hogy eltűnődjünk szakmánk akadémikusainak itteni szereplésén. Fehér és Heller tehát hét-hét írással szerepel, mint majd látni fogjuk, Kelemen János négygel, Vajda Mihály pedig kettővel. Elgondolkodtató viszont, hogy kicsiny szakmánk többi akadémikusa nem lesz a konferenciák vendége, így nem tűnik föl sem Szigeti József, sem Almási Miklós – ezek talán kevésbé meglepőek –, sem Nyíri Kristóf – ez inkább érdekesnek látszik –, sem pedig Radnóti Sándor – ez utóbbi kifejezetten meglepőnek mondható; az ő szerepfőfogása és irálya kifejezetten jól illeszkedne a társasági filozófiához.

Hat kötetben szerepel Földesi Tamás, Gausz András, Mészáros András, Olay Csaba, Pavlovits Tamás és Széplaky Gerda; ötben Bacsó Béla, Barcsi Tamás, Boros István, Lengyel Zsuzsanna Mariann, Nyíró Miklós, Pólik József, Székely László, Szűcs László Gergely és Váradi Péter. Az utóbbi csoportból föltétlenül külön meg kell emlékeznünk Bacsó Béláról. Ő, szintén volt elnökünk, a konferenciasorozat alapvető föllépőjének mondható: Delacroix-ról és Goyáról tartott előadásai a sorozat sajátos tradícióját teremtik meg; a „képfilozófia” bennük megképződő beállítottságát követve születik meg majd Gábor György, Gyenge Zoltán vagy Széplaky Gerda több tanulmánya is.

Négy kötetben szerző Dékány András, Kelemen János, Mogyoródi Emese, Pató Attila és Schwendtner Tibor (ő egy ízben társszerzővel együtt jelentkezik). Három kötetben tűnik föl, fölsorolásszerűen: Bártfai Imre, Bohár András, Czétány György, Deczki Sarolta, Gáspár László Ervin, Kalmár Zoltán, Keller György, Kormos József, Lurcza Zsuzsanna, Marosán Bence Péter, Pavlovski Róbert, Percz László, Ropolyi László, Simon Ferenc és Váraljai Anna.

Folytatva a fölsorolást, két tanulmánnyal jelentkezik Balogh Brigitta (társszerzővel), Bernáth László (társszerzővel), Békés Vera, Boros Bianka, Csák László, Danka István, Donauer Emese, Farkas Zoltán, Grósz Eszter, Hörcher Ferenc, Joó Mária, Kardos Gábor, Kendeffy Gábor, Kővári Sarolta, Lamár Erzsébet, Nagyllés János, Pusztai Virág, Simon József, Smrcz Ádám, Sutayák

Tibor, Turbucz Péter, Vajda Mihály, Varga Rita és Alan Watt. Utóbbiról, Wattról érdemes megjegyeznünk, hogy mindkét tanulmánya angol nyelvű – az ő két írásán kívül csupán három szerző jelentkezik angol közleménnyel, Hörcher Ferenc, Kondor Zsuzsanna és Gabriel Popa, valamennyien eggyel-eggyel.

Végül az egyetlen alkalommal jelentkező szerzők névsora. Ágota Barnabás, Antal Éva, Balázs Boglárka, Balog Iván, Balogh Lehel, Baracs Gabriella, Bayer Judit, Bene Zoltán, Berkovits Balázs, Blandl Borbála, Branczeiz Anna, Bujalos István, Czákó István, Demeter M. Attila, Dénes Iván Zoltán, Erdély Perovics Andrea, Faragó Emese, Farkas Henrik, Fekete Vali, Fenyő Imre, Frenyó Zoltán, Gimesy Péter, Golden Dániel, Guba Ágoston, Gyenes Ádám, Héthelyi Máté, Holovicz Attila, Horváth Dávid, Horváth Henrietta, Horváth Péter, Horváth Szilvia, Horváth Zoltán, Jani Anna, Jász Borbála, Kántor Ágnes, Kárpáti András, Kéri Dénes, Kicsák Lóránt, Kis-Jakab Dóra, Kiss Lóránt, Kocziszky Éva, Kokas Károly, Kondor Zsuzsanna, Kovács Dániel, Laczkó Sándor, Lehmann Miklós, Losoncz Márk, Ludassy Mária, Máriás Leonárd, Márton János, Máté-Tóth András, Mekis Péter, Mikáczó Alexandra, Mikola Gyöngyi, Molnár Dávid, Molnár László, Paár Tamás, Gabriel Popa, Rembeczki Eszter, Rosta Kosztasz, Rózsa Erzsébet, Simon Attila, Simon-Székely Attila, Somhegyi Zoltán, Soós Amália, Sós Csaba, Susszer Zoltán László, Sümegi István, Szabó Ferenc, Szilágyi Tamás, Szilasi József, Szívós Mihály, Tamás Gáspár Miklós, Tari Gergely (társszerzővel), Thiel Katalin, Toronyai Gábor, Tóth Gábor, Tóth Marianna, Tóth Olivér István, Váraljai Emese, Varga Tamás, Vermes Katalin, Virághalmi Lea.

A terjedelmes névsorból három nevet emelünk ki: Laczkó Sándorét, Ludassy Máriaét és Tamás Gáspár Miklósét. Laczkó tehát egyetlen előadás-szöveggel szerepel csupán. Noha valamennyi kötet előszavát ő jegyzi, önálló előadást mindössze egyszer tart – a szegedi filozófia tanszék történetéről számol be egyébként –, a konferencia napi szervezésének folyamatos aprómunkája nem is igen tenné lehetővé, hogy rendszeres előadó legyen. Hogy Ludassy Mária szintén csupán egyszer szerepel, az ellenben kifejezetten meglepőnek mondható: egyetlen előadásában Heller Ágnes *Új Héloise*-esszéjének mélyen személyes értelmezését adja. Tamás végül egyik legutolsó filozófiai szövegét nyújtja itt. Őt, ismeretesen, jóidőre elsodorja a politika értelmezése; élete utolsó éveiben, intenzívebben talán utolsó hónapjaiban fordul újra a filozófia művelése felé. Társaságunk 2021-ben életműdíjjal tünteti ki, rá egy évre elvállalt konferenciaszereplésén – gyorsan kanonizálódó, posztumusz kötetében újrakiadott esszéjével – a cancel culture lucidus bírálatát fogalmazza meg.

TENDENCIÁK

Áttekintésünk, ismételjük, kvantitatív jellegű; a sorozat tanulmányainak tartalmi értékelésére – különösen pedig valamiféle teljes körű kontentanalízisére – a maga keretei között nem mer vállalkozni. Végezetül mégis megfogalmazunk néhány szembeszökő tendenciát, amelyek a sorozat anyagából kirajzolódni látszanak.

A két legfontosabb közülük a kortárs filozófiai szcena beállítottságainak megjelenésére, illetve a filozófiatörténet szerepére vonatkozik. Mindkettő egészen triviális belátásnak mondható.

Az egyik tehát, hogy a sorozat köteteibe foglalt tanulmányok távolról sem rajzolnak valamiféle reprezentatív képet a kortársi hazai bölcseletről. A filozófiatörténettel közelebbi kapcsolatban álló irányzatok gyakrabban föltűnnek – szinte kizárólagos szerepet játszanak –, a tudományos-analitikus beállítottságot követő filozófiák ellenben ritkábban szerepelnek – gyakorlatilag jóformán teljesen hiányoznak. A sorozat tanulmányai elsősorban többségükben a hermeneutikai-posztmodern irányzatba sorolhatók, az analitikus filozófia képviselői ellenben elenyészőnek mondható. Az ide sorolható írások jószerevével egy kézen megszámolhatók. Ilyen Sutyák Tibor és Mekis Péter pártanulmánya az episztemológiai státuszok logikai törvényéről, illetve a logikai törvények episztemológiai státuszáról – mindkettő az észnek szentelt kötetben szerepel –, valamint Bernáth László és Paár Tamás egy-egy írása. Az irányzat meghatározó szerzői ellenben a húsz évfolyamban egyáltalán nem tűnnek föl: nem szerepel írással, mondjuk, Újvári Mártától és Forrai Gábortól Huoranszki Ferencen keresztül Farkas Katalinig és Tózsér Jánosig egyetlen fontos, az ide sorolható szereplő sem. A hazai bölcséleti tájkép elmúlt évtizedeinek talán legjelentősebb teoretikus összecsapása – a több hullámban lezajlott kontinentális–analitikus-vita – sorozatunk köteteiben nem folyhatott volna le, egyszerűen azért, mert a két vitázó fél körül egyik egyáltalán nem jelent meg a vitatérben. Ha pedig sorozatunk húsz kötetét összehasonlítjuk a *Magyar Filozófiai Szemle* párhuzamos húsz évfolyamával, gyökeresen más képet látunk: ott éppen a tudományos-analitikus irányok enyhe fölényét fogjuk tapasztalni.

Két apró megjegyzés még ehhez. Az ész problémájának szentelt kötet fölkért nyitóelőadója Kelemen János. Tanulmánya az ésszel hagyományosan szembeállított oppozíciókat sorra véve nem szigorú értelemben vett analitikus megközelítést alkalmaz: gondolatmenete fokozatosan az idézett klasszikus szövegek hermeneutikai jellegű értelmezésében oldódik föl. A legutolsó, a felelősség témáját körüljáró kötet pedig annak a konferenciának az anyagából készült, amelynek a középpontjában a fölkért előadók, Forrai Gábor és Réz

Anna analitikus etikai vitája állt: a szóban elhangzott vitaelőadások szövegét azonban, jellemzőmód, hiába keressük magában a megjelent kötetben.

A másik megfigyelés, hogy kötetsorozat legtöbb előadása filozófiatörténeti jellegű, illetve valamennyi előadásában konstruktív szerepet játszik filozófiatörténet. Az összes tanulmány nagyságrendileg mintegy harmada már a címe alapján is filozófiatörténeti érdekű: a címében foglalt név, korszak vagy irányzat eminensen utal a filozófiatörténeti érdekeltségre. Ha pedig beleolvasunk a szövegükbe, megint csak nagyságrendileg, a tanulmányok mintegy felének gondolatmenete határozottan filozófiatörténeti jellegűnek mondható. Lényegében egyetlen szerző van, akinek a közleményeiben egyáltalán nem játszik konstruktív szerepet a filozófiatörténet: Szendi István. Ő gyakori szereplő – mint a fősorolásban megemlékeztünk róla, összesen hét kötetben közöl tanulmányt –, neuropszichiátriával foglalkozó kutatóorvos. Noha filozófiailag nyilvánvalóan tájékozott és érzékeny szerző, közleményei azonban, javarészt kísérleti kutatási eredményekről beszámolva, határozottan a tapasztalati természettudomány tárgykörébe vágnak. Ezt egyébként maga sem tagadja: kíséletrajzáának rokonszenves-önironikus megfogalmazása szerint mindössze arról van szó, hadd idézzük szó szerint, hogy „kedveli a filozófusokat, büszke arra, hogy közülük néhányan barátságukba fogadták, és szíve szerint fel is vágna arra, hogy rendszeresen kis színes lehet a konferenciájukon”.

Ami végül a sorozat szorosabban vett filozófiatörténeti korpuszát illeti, ebben, úgy tűnik föl, kifejezetten kiegyensúlyozottnak mondhatóan van képviselve az antikvitás, a kora újkor, a német klasszika, a modern filozófia és a kortársi bölcelet. Az antikvitással leggyakrabban Mogyoródi Emese és Gelenczey-Miháltz Alirán foglalkozik. A kora újkor legfontosabb kortársi kutatóival van jelen, Boros Gáborral, Pavlovits Tamással, Schmal Dániellel. A német klasszika leggyakrabban Weiss Jánossal és körével jut szóhoz. A modern filozófusok között legtöbbször talán Nietzsche tűnik föl, de gyakran megjelenik Heidegger, Sartre, Wittgenstein, különösképp pedig Hannah Arendt. A kortársi bölcelet két leggyakrabban pertraktált alakja végül Derrida és érdekesmód, Rorty.

* * *

Ismételjük meg végül: mindösszesen közel nyolcezer oldalnyi szövegről, több mint félezernyi tanulmányról beszéltünk. Ekkora korpusz érdemi számbavétele nyomán valószínűleg monográfia születhetne vagy akár disszertáció készülhetne. Efféle alaposabb és mélyebb elemzésre mi most nem vállalkozhattunk.

Önmagunk pillanatnyi megünneplése volt csupán a célunk.